

Tekking av tak med never og jord

VAKSDAL KOMMUNE, HORDALAND

Løer finnes i et utall variasjoner rundt omkring i landet. Løer er lagringshus, og ble bygget for oppbevaring av forskjellige typer fôr eller korn. De er utformet forskjellig avhengig av område og lokale tradisjoner. Et fellestrekk er gjerne at byggematerialene er hentet i løas nærhet eller består av gjenbruksmaterialer fra andre gårdsbygninger.

Bildet viser Jedlaløo etter at grindverket er satt i stand og tekkearbeidet så vidt er igangsatt.

Foto: Trond Oalann

Jedlaløo i Straume

I bygda Straume i Vaksdal kommune står ei ganske så unik utløe som ble satt i stand i 2010 ved hjelp av midler fra Norsk Kulturminnefond og SMIL-ordningen. Dette informasjonsarket gir innblikk i:

- En lokal variant av ei utløe
- Skader og årsaksforhold
- Reparasjon av taket på Jedlaløo

Utmarksslått og behovet for løer

En løe var opprinnelig et hus for oppbevaring av høy og utresket korn. Løe i betydningen utløe var et hus på slåttemark, utelukkende til lagring av høy eller løv.

Utslåttene er et gressstykke som ligger i utmarka til en gård. I gamle dager var arbeidet på slåttene en viktig del av gårdsarbeidet. Jorda hjemme på gårdene var ofte brutt opp til åker, men i utmarka fantes det både eng-, myr-, og skogsslåtter. Da utslåttene kunne ligge uveisomt til, ble det bygd utløer. Deres funksjon var å gjemme høyet ved å lagre det, til man enten hadde tid til å bære det hjem til gården, eller

Jedlaløo slik den ligger i terrenget.

Illustrasjon fra rapport til Norsk Kulturminnefond

til det var sledefore og man kunne frakte det hjem om vinteren. Utløene ble nok også brukt som hvilested i slåttetida, og som husvære for ferdafolk og arbeidsfolk i marka. Løene kunne variere i størrelse, og vanligvis hadde de bare et rom. Det hendte derimot at de kunne være delt i to avdelinger som følge av eiendomsdeling.¹

¹ Vassenden, Arne. «Jedlaløo. Kortreist vyrkje, lang soge». 2009

Utløa Jedlaløo

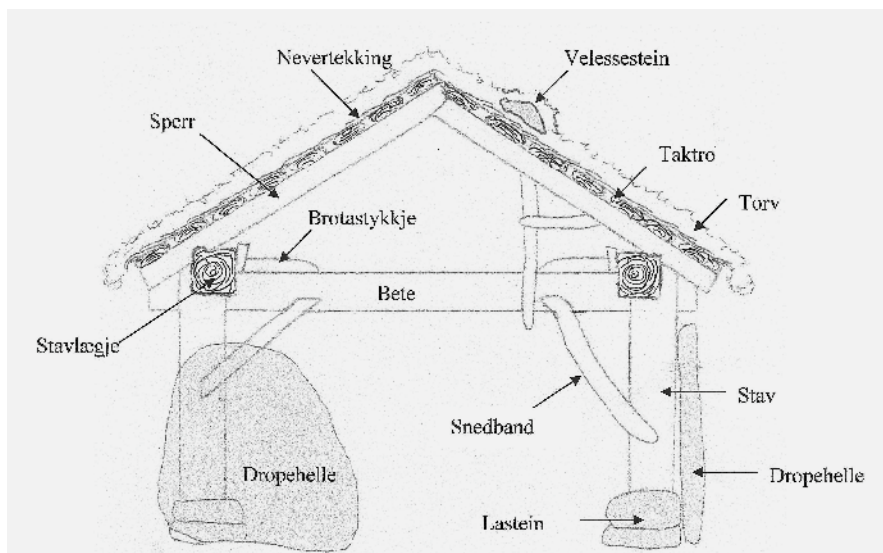
Jedlaløo er bygd som et stavhus i grindbyggingsteknikk, og har en meget sammensatt byggestil. Sørgavlen har rester etter brakekledning med vestlandskledning i røstet. Mot vest finner vi også brakekledning, men her med store dråpeheller i tillegg. Nordgavlen er åpen, mens østveggen er kledd med vestlandskledning. Løa har et sperretak med nevertkking og torv. Bygningens staver står på steiner av forskjellig høyde, og gavlen vender mot dalen. På grunn av at løa ligger i et svært bratt terreng, er stavene i framkant lengre enn i bakkant. Løas grunnflate er på bare 2,20 x 2,30 meter. Det er brukt ulike treslag i de forskjellige bygningsdelene i løa. Dette gjenspeiler sannsynligvis tilgangen på virke da bygningen ble oppført. I tillegg finnes det gjenbruk av materialer, blant annet to staver som tidligere har fungert som veggstokker i et tømmerhus.

Jedlaløo er den eneste utmarksløa som står igjen i liene i Straumsdalen. Det er svært viktig at det blir bevart et spor etter den virksomheten som har foregått i utmarka. Landskapssynet har endret seg i takt med teknologiske framskritt. I dag er det bratte terrenget ei avgrensning for landbruket, mens det før i tiden var en naturlig del av livsgrunnlaget. Løa ble dermed tilpasset de fysiske forholdene. Det vites ikke hvor gammel Jedlaløo er, det eneste som er sikkert er at den er over 100 år gammel. Selv om løa er av uviss alder, er den et vitnesbyrd over tidligere generasjoners levemåte og tilpasninger. I tillegg viser den flere lokale byggeskikker i ett og samme bygg.

Istandsetting av løa og tekking med never og jord

Skader på løa var i hovedsak forårsaket av taklekkasjer og slagregn. Både staver, skråstrevere, sperrer og trobord hadde råteskader. I tillegg til dette var meste-parten av brakeledningene på gavlen borte. Før istandsetting ble jordtaket fjernet og bordtroa demontert. Skader i grindverk ble utbedret og 1 ½ sperrepar ble skiftet ut før bordtroa ble festet til sperrene. Det ble brukt samme type materialer ved utskifting som opprinnelig var brukt.

Det ble lagt stor vekt på å tekke taket med samme materialer og leggemåte som tidligere. Ved demontering av never- og jordtaket ble jordtypen vurdert og antall lag never ble registrert. Det ble også sett på kvaliteten på neverflakene og størrelsen på disse. I åra etter at løa ble bygd har vegetasjonen endret seg litt, men samme treslagstyper finnes i området nå som tidligere. Taket var preget av innslag med flere typer lyng,

Prinsippskisse av Jedlaløo. Illustrasjon fra rapport til Norsk Kulturminnefond

Jedlaløo før istandsetting som viser hvordan den ligger i terrenget.

Foto: Trond Oalann

Bildetekst: Her renskjæres neverflakene før de legges i stabel.

Foto: Trond Oalann

Her er de første lagene med never lagt. De nederste neverflakene er store og av god kvalitet.

Foto: Trond Oalann

Her tilpasses velessesteiner mot røstet på løa og slik at de ligger godt mot hverandre.

Foto: Arne Vassenden

Bildet viser hvordan neverlagene ligger over mønet.

Foto: Trond Oalann

Taket er tekket. Arbeid med yttervegger gjenstår.

Foto: Trond Oalann

mose og planter. Mot gavlene lå det stein, lokalt kalt «velessestein» som holdt på jordlaget.

Never er tettesjikt og god holdbarhet sikres ved riktig utvalg av bjørk for neverflekking. Never ble sanket i lia ved løa og båret fram. Her ble den lagt under press. Etter to til tre uker ble neverflakene snudd og igjen lagt under press. Ved demontering ble opprinnelige neverflak vurdert for mulig gjenbruk.

Etter reparasjon og montering av taktro, ble taket tekket. Torvholdsstokker og torvholdskroker ble skiftet ut. Her ble det brukt senvokst og godt

utmalmen furu som torvholdsstokk og einer til torvholdskroker. Det ble lagt 6 til 7 lag never før et lag med jord. Over mønet ble det lagt vekt på å legge slitesterke neverflak som ble lagt med god overlapping. Det ble brukt Finnskjegg-

torv, som står seg godt mot all slags vær. «Velessesteinene», som ble lagt rett på neverlagene ytterst mot gavlene, ble lagt slik at de lå godt mot hverandre for å unngå at disse ikke forskjøv seg.

Lesetips:

Tekking og kledning med emne frå skog og mark

Jon Bojer Godal, 2012

Beresystem i eldre norske trehus

Jon Bojer Godal, Steinar Moldal, Trond Oaland, Embret Sandbakken, 2009

Finansiering av arbeidet med utløa

Tilskudd fra	
Norsk Kulturminnefond:	37 %
Tilskudd fra SMIL:	9 %
Egenandel for eier:	54 %

Der annet ikke er oppgitt: Alle foto ved Norsk Kulturminnefond.

SMIL-tilskudd fra kommuner

Kontakt kommunen der tiltaket skal gjennomføres for mer informasjon om tilskuddsordningen.

Søknadsskjema og forskrift for SMIL ligger også på Landbruksdirektoratets nettsider:
www.landbruksdirektoratet.no
 Telefon sentralbord: 24 13 10 00

Tilskudd fra Norsk Kulturminnefond

Kontakt fondets rådgivere for mer informasjon om tilskuddsordningen, eller besøk fondets nettsider.

www.kulturminnefondet.no
 Telefon sentralbord: 73 10 36 00
Norsk Kulturminnefond
 Bergmannsgata 17, 7374 Røros